

NETRADIČNÍ CESTA ZAČÍNAJÍCÍHO UČITELE: Z TANDEMOVÉ VÝUKY DO VLASTNÍ TŘÍDY ZA 667 DNÍ

A NOVICE TEACHER'S UNIQUE JOURNEY: FROM CO-TEACHING TO OWN CLASSROOM IN 667 DAYS

Teresa Vicianová, Alžběta Jurasová, Jiří Havel

Katedra primární pedagogiky, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Abstrakt

Předkládaná longitudinální studie se zaměřuje na specifický průběh profesní dráhy začínající učitelky, která nejprve působila v tandemové výuce a poté přešla do role samostatné třídní učitelky. Skrze narativní analýzu polostrukturovaných rozhovorů realizovaných během tří let byly identifikovány důležité momenty v profesní trajektorii začínající učitelky. Výsledky studie ukazují, že tandemová výuka má potenciál poskytnout intenzivní podporu a bezprostřední zkušenosti pro začínajícího učitele. Je však důležité pečlivě promýšlet systematickosti a kontinuitu podpory i při přechodu do samostatné praxe. V kontextu aktuálních změn v legislativě týkající se adaptačního období mají tato zjištění význam pro koncipování indukčních strategií.

Klíčová slova: profesní dráha; profesní rozvoj; tandemová výuka; uvádění do profese; začínající učitel

Abstract

The presented longitudinal study focuses on a career path of a novice teacher who worked as a co-teacher after entering the profession and then she became an independent class teacher. By conducting narrative analysis of semi-structured interviews carried out over a time span of three years, key moments in the beginning teacher's career trajectory were identified. The results support the claim that co-teaching has the potential to provide intensive and immediate support for the novices. However, it is crucial to perceive the co-teaching period in context of the whole professional path, and to secure the continuity and support during the transition into independent practice. In the light of recent changes in legislation, these findings have relevance for the design of induction strategies.

Keywords: career path; co-teaching; induction; novice teacher; professional development

1 ÚVOD

U začínajících učitelů může být tandemová výuka chápána jako možnost intenzivního a přitom relativně bezpečného uvádění do profese. Při uvažování o možnostech a limitech tandemové výuky jakožto formy uvádění je zapotřebí se zamýšlet i nad pokračováním profesní trajektorie a následným přechodem do role samostatného vyučujícího. V souladu s touto myšlenkou bude na základě longitudinálního výzkumu popsán vývoj profesní dráhy začínající učitelky v tandemové výuce a její tranzice do samostatné pozice třídní učitelky.

2 TEORIE

Období začínajícího učitele se věnuje značná výzkumná pozornost, neboť se jedná o klíčovou fázi určující směřování učitele. Začínající učitelé se často potýkají s ambivalentními emocemi; na jedné straně těšení se na vstup do profese a na druhé straně nedostatečné sebevědomí a obavy. První tři roky po vstupu do praxe se pojí s objevováním a přežitím (Huberman, 1993). Přitom existují různé způsoby uvádění, které mají za cíl začínajícímu učiteli toto období usnadnit. Jedním z novějších přístupů je tandemová výuka, kterou chápeme jako spolupráci dvou učitelů v rámci jedné třídy (Beninghof, 2020). Profesní vidění a myšlení začínajícího učitele se tak nerozvíjí izolovaně, ale v interakci s jiným profesním viděním a myšlením včetně možnosti bezprostředního pozorování a konzultování situací ve třídě. Funkční vzorce pak začínající učitel přenesou do samostatné praxe (Wassell & LaVan, 2009).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Předkládaná studie má za cíl popsat vývoj profesní dráhy začínající učitelky na prvním stupni ZŠ, která byla do profese uváděna netradiční formou. Na základě specifčnosti počáteční profesní trajektorie byla vybrána z rozsáhlejší studie, která mapuje začínající učitele v tandemové výuce. První rok praxe začínající učitelka

působila v tandemové spolupráci se dvěma zkušenými učitelkami. Následně ji byla nečekaně přidělena vlastní třída. Případ učitelky byl zkoumán longitudiálně od nástupu do profese v roce 2021 až do současnosti. Sběr dat proběhl s využitím více metod za účelem hloubkového porozumění a zajištění triangulace dat. Dominantní metodou byly pravidelné polostrukturované rozhovory; dále byly uplatněny metody pozorování a tvorba časových os. Data byla analyzována narativním způsobem (Řiháčková et al.; 2013), čímž byla umožněna rekonstrukce vývoje profesní dráhy začínající učitelky.

4 VÝSLEDKY

Výsledkem studie je vizualizace momentů, pomocí nichž je zachycena profesní trajektorie a rozvoj začínající učitelky. Mezi dva určující momenty patří 1) vstup do tandemové výuky a 2) nečekané samostatné třídnictví. V první etapě učitelka zdůraznila svá učitelská poprvé (například třídní schůzky) a pocit bezpečného prostředí. Náhlé převzetí třídnictví věkově odlišné skupiny žáků následně vedlo k posunutí formě ostrého startu. Obsah výuky i komunikace se staršími žáky byly pro začínající učitelku náročné a v tomto ohledu měla pocit, jako by začínala od znovu. Z tandemové výuky si odnesla jistotu v sociálním zázemí, kdy jí tandem pomohl se zorientovat ve fungování školy, administrativě a vyhledání personální expertízy za účelem konzultace. Ve výraznější podobě se v tomto období objevují momenty popisující konflikty s rodiči. S postupem času a odstupem se také vyvíjel její pohled na tandemovou výuku, do které by se nyní vrátit nechtěla.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Předkládaný případ poukazuje na specifickou situaci, ve které se začínající učitelé často nevyskytují. Literatura často zmiňuje benefity tandemové spolupráce, které ale byly zkoumány v případě studentů a provázejících učitelů (Bacharach et al., 2010). Výsledky studie potvrzují některé z benefitů i v případě začínajícího učitele. Zároveň poukazují na to, že pokud má tandemová výuka sloužit jako nástroj pro uvádění do profese, je zapotřebí holisticky promyslet její podobu nejen v době realizace, ale také zajištění kontinuity při přechodu do samostatné praxe. V případě zkoumané učitelky nebyla tandemová výuka

primárně určena k její podpoře, a návaznost proto nebyla zajištěná. Začínající učitelka tedy podobu ostrého startu zažila, i když možná v některých ohledech v mírnější formě. Z důvodu malého výzkumného souboru by měl být fenomén začínajícího učitele v tandemové výuce zkoumán i nadále.

PODĚKOVÁNÍ

Výzkum vznikl za podpory interních projektů Masarykovy univerzity (MUNI/A/1462/2022, MUNI/A/1229/2021).

6 LITERATURA

- Bacharach, N., Washut Heck, T., & Dahlberg, K. (2010). Changing the face of student teaching through coteaching. *Action in Teacher Education*, 32(1), 3–14. <https://doi.org/10.1080/01626620.2010.10463538>.
- Beninghof, A. M. (2020). *Co-teaching that works: structures and strategies for maximizing student learning*. Jossey-Bass.
- Huberman, M., Grounauer, M. M., & Marti, J. (1993). *The lives of teachers*. London. Cassell. Teachers' College Press.
- Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Masarykova univerzita.
- Wassell, B. A., & LaVan, S. (2009). Tough transitions? Mediating beginning urban teachers' practices through coteaching. *Cultural Studies of Science Education*, 4, 409–432. <https://doi.org/10.1007/s11422-008-9151-8>